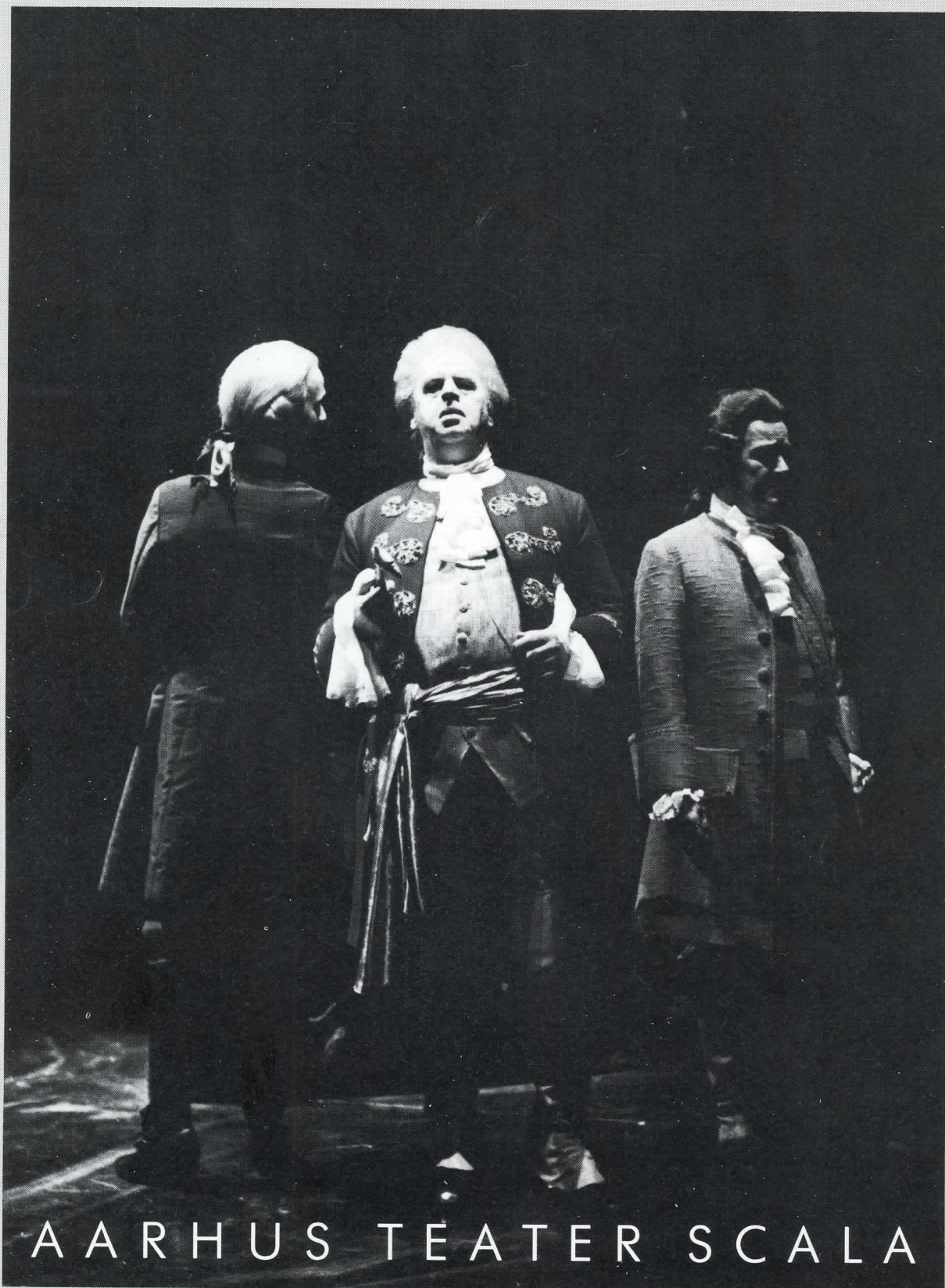

Paladsrevolution

Sven Clausen

AARHUS TEATER SCALA

ER MAGT AF DET GODE?

Fordelen ved magtorganisation må ikke glemmes over de farlige sider. Magtorganisation øger menneskets evne mangefold ved samme middel, som øger menneskets evne til at producere - nemlig ved arbejdets deling.

Om magt er af det gode afhænger da aldeles af hvad denne øgede evne nyttes til. Nyttens den til at brænde hexe, forfølge kættere, myrde fremmede, erobre naboer, bygge pyramider eller anden tant - da er magten et skadeligt fænomen. Nyttens den derimod til at bygge sygehuse, undgå misvæxt, inddæmme have, standse epidemier, fordele levnedsmidler, luksus og levestandard indenfor grænsenytten, da er den et gavnligt fænomen. I livets tjeneste kort sagt er magt af det gode.

Transportveje har pådraget sig en vis mistanke. Cæsar, Napoleon, Mussolini og Hitler var meget ivrige med deres autostradaer, selv Estrup gjorde sig først iagttaget ved at bygge jernveje. Dog nogle - ikke for mange - landeveje må vel nok opfattes som nyttige, når de ikke er alt for lige.

Om nu magten nyttes til ondt eller godt vil aldeles afhænge af hvilken organisation staten er i hænderne på. Også fra denne side set turde det være indlysende, at magten vil gøre mest nytte og mindst skade, dersom den er i hænderne på folkets organisation - og at magtens udnyttelse er aldeles uberegnelig, dersom den er i hænderne på nogen anden organisation.

(Af Sven Clausens essay-samling om Magt, 1952)

Sven Clausen tegnet af Johannes Nielsen

Til venstre: Aksel Erhardsen og Flemming Larsen. I midten: Ole Wegener

SVEN CLAUSEN (1893-1961)

Jurist, søn af en juridisk embedsmand, herredsfuldmægtig og justitsråd. Han var født i Holsted i Sønderjylland, hvad der blev bestemmende for hans livslange modvilje mod tyskheden - et udslag deraf var hans kamp for et »rent« fællesnordisk sprog, det såkaldte nordiske målstræv. Efter juridisk embedseksamen 1917 blev han 1923 fuldmægtig i Kreditkassen for Husejere på Frederiksberg, hvor han fra 1933 var kasserer, indtil han 1950 udnævntes til professor i retsvidenskab ved Københavns Universitet. 1934 blev han dr. jur. på en afhandling om *Kreditforeningsforhold*, men størstedelen af hans faglige forfatterskab bevæger sig fortrinsvis på grænsen mellem jura og politik - det gælder bl.a. hans to værker om *De vestlige Statsteorier* og *De danske Statsteorier* (1952-53). Prøver på hans journalistik - om parlamentarismen, om sprogforbistringen, om Søren Kierkegaard og om »det almenmenneskelige« - er samlet i *Udvalgte Tvangstanker* (1945).

Flemming Larsen, Aksel Erhardsen og Karen Lis Ahrenkiel

MORGEN

Jeg skimter dig, fordømte pjok -
Du nye dag - jeg ser dig nok.
Du sidder på min sengefjæl,
nu finder jeg igen mig selv.
Min hule tand - min ømme tå,
min vorte med tre børster på,
min giktiske samvittighed,
som regner op og véd besked:
Hvad slet jeg skrev,
hvad ej jeg blev,
og hvad jeg sådan ondt bedrev.
Vist er det mig
(gid det var ej).
Jeg kryper atter i min krop:
Så står vi op.

FYRRE

Er du omkring de fyrre
begynder folk at dø -
Du har dit paa det tørre.
Tom bliver verdens ø.

Hvad vil du mer begære
forfængelige sjæl -?
Hvad mere vil du være -
du mad for kistefjæl?

Mens du i fedme voxer
og bugner hvid og rød,
opfedes og de okser,
der slaktes ved din død.

Og mens du langsomt baner
dig vej mod ærens top -
der voxer langsomt graner
etsteds - til kisten - op.

Oh - se - de modnes sammen
din sejer og dit skrin,
du nyder sejrens gammen
med evigt kødløst grin.

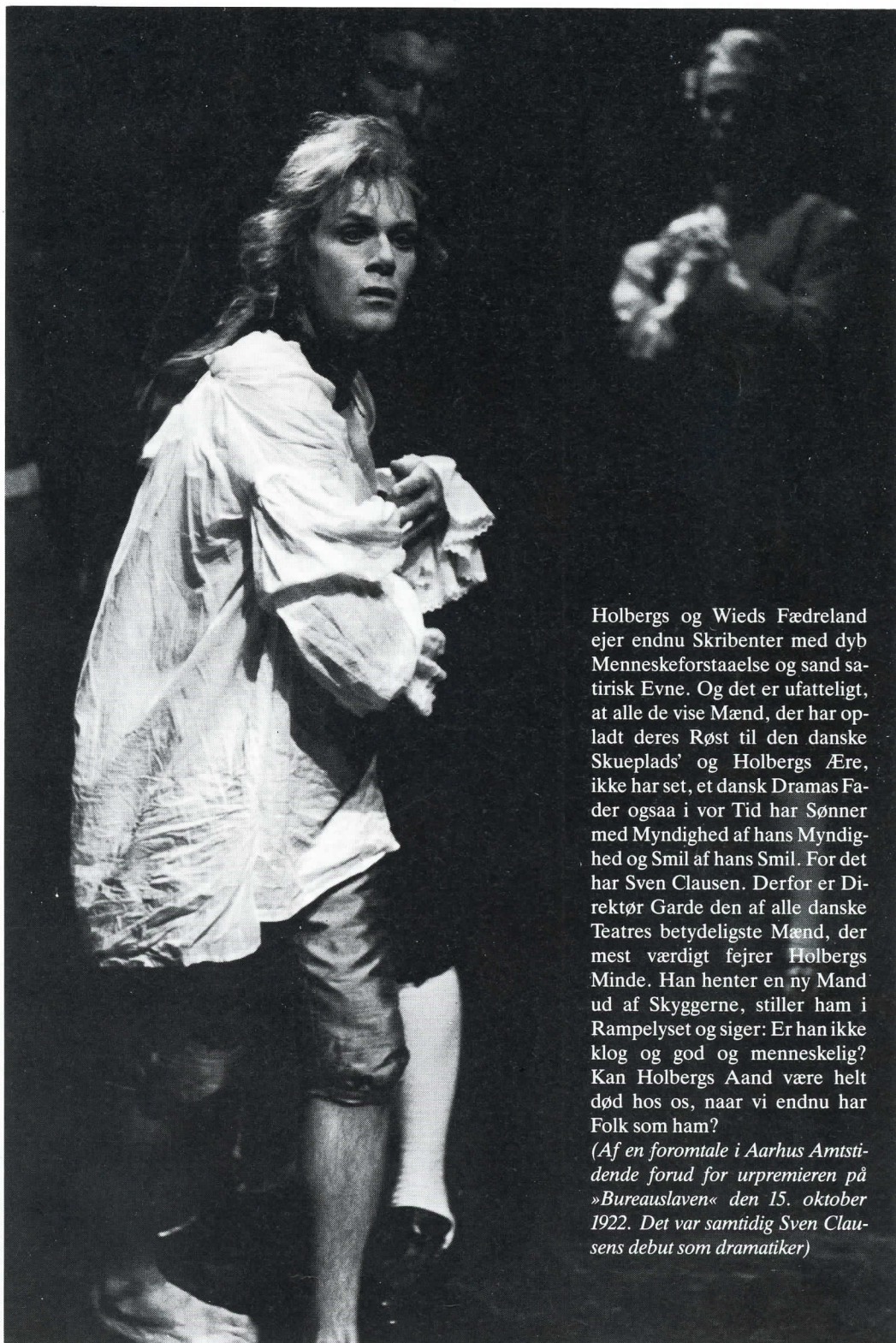
Kast dig ej så urolig
i livets korte blund.
Nyd i dit bladkøds bolig
den dig tilmålte stund.

Sven Clausen er Enhjørningen i den danske Dramatiks zoologiske Have. En Enhjørning er som bekendt et Fabeldyr, der siges ikke at eksistere i »Virkeligheden«. Kloge merkantile Teaterfolk har i mange Aar betragtet Sven Clausens dramatiske Forfatterskab som ikke-eksisterende, som hørende Fabelens og Overtroens Verden til. De har baade haft Ret og Uret, naar de ikke har villet have med ham at gøre. Flertallet af Sven Clausens Skuespil er ganske rigtigt ikke Skuespil i almindelig Forstand. De er uden for alle biologiske og zoologiske og dramaturgiske Love. Men de har ligesom Enhjørningen *poetisk Eksistens*. Og det er ikke det værste, man kan have i Kunstens Verden. Enhjørningen kan meget godt hævde sig paa Linje med de rigtige Dyr - naar man først gør sig klart, at den lever i sin egen Dimension, og at der gælder andre Regler og en anden Betragtningssmaaade for den end for de ordentlige Dyr.

- Maaske visse af Sven Clausens Skuespil vil opnaa Udødelighed paa Grund af deres poetiske Eksistens, naar Størsteparten af de drevne og dygtige Scenearbejdere, han engang forgæves maatte konkurrere med, for længst er gaaet over i den evige Glemsel.

(Af Frederik Schybergs kronik »De mere kloge narrer de mindre kloge«, Politiken den 10.9.1948 efter premieren på »Paladsrevolution« på Det kgl. Teater)

Lars Junggreen
Nederst t.v.: Karl Erik
Christophersen og Kim Veisgaard
- t.h.: Flemming Larsen og
Lars Junggreen

Holbergs og Wiedes Fædreland ejer endnu Skribenter med dyb Menneskeforstaaelse og sand satirisk Evne. Og det er ufatteligt, at alle de vise Mænd, der har opladt deres Røst til den danske Skueplads' og Holbergs Ære, ikke har set, et dansk Dramas Fader ogsaa i vor Tid har Sønner med Myndighed af hans Myndighed og Smil af hans Smil. For det har Sven Clausen. Derfor er Direktør Garde den af alle danske Teatres betydeligste Mænd, der mest værdigt fejrer Holbergs Minde. Han henter en ny Mand ud af Skyggerne, stiller ham i Rampelyset og siger: Er han ikke klog og god og menneskelig? Kan Holbergs Aand være helt død hos os, naar vi endnu har Folk som ham?

(Af en foromtale i Aarhus Amtstidende forud for urpremieren på »Bureauslaven« den 15. oktober 1922. Det var samtidig Sven Clausens debut som dramatiker)

Paladsrevolution

Sven Clausen

Isenesættelse:
ASGER BONFILS

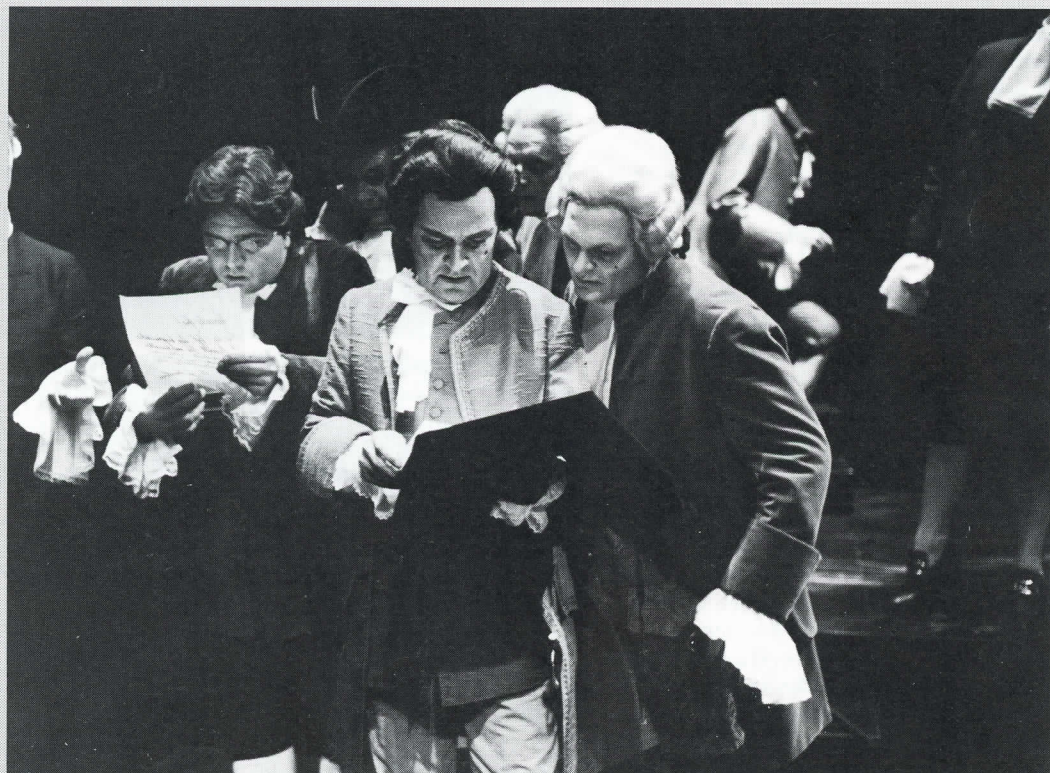
Scenografi:
CLAUS ROSTRUP

Musik:
ERLING D. BJERNO

v. Lehmann	JØRGEN FØNSS
Guldberg	PEDER HOLM JOHANSEN
Magnus Beringskjold	OLE WEGENER
Brahms	KARL ERIK CHRISTOPHERSEN
Suhm	KIM VEISGAARD
Grev Pantzau	AKSEL ERHARDSEN
Grev Struensee	FLEMMING LARSEN
Grev Brandt	PETER GILSFORT
Dronning Caroline Mathilde	KAREN LIS AHRENKIEL
Kong Kristian VII	LARS JUNGGREEN
Enkedronning Juliane Marie	KAREN WEGENER
En kammerjunker	JENS ZACHO BÖYE
Phoebe	LIZZI LYKKE
Madam Juel	TOVE WISBORG
Arveprinsen	JENS ZACHO BÖYE
Første kammerpige	CHRISTINE HERMANSEN

Tjenere, hoffolk, maskeradegæster, soldater:

Jørgen Demuth, Torkild Sejer Hansen, Hellmuth Nygaard Hindsbak, Charlotte Jensen, Mette Kier, Claus Kjær, Vibbe Laursen, Klaus Marstrand, Ole Nielsen og Gitte Villesen.

Komedien er i 4 akter
PAUSE efter 2. akt
SLUT cirka kl. 22.15

OVE GULDBERG (1731-1808)

fra 1777 adlet Høegh Guldborg - var som forfatter af historiske og teologiske værker en typisk repræsentant for den danske oplysningslitteratur. Efter at have beklædt et professorembede i veltalenhed ved Sorø akademi blev han lærer for arveprins Frederik og enkedronning Juliane Marias indflydelsesrige fortrolige i sammensværgelsen, der førte til Struensees fald i 1772. Han blev derefter regeringens egentlige leder fra 1773, men afskedigedes, da kronprinsen - den senere kong Frederik VI - i 1784 gennemførte sit kup, hvorefter han udnævntes til stiftamtmand i Århus, en stilling, som han beklædte indtil 1802. Sine sidste år tilbragte han på herregården Hald, som han havde erhvervet i 1798.

MAGNUS BERINGSKJOLD (1721-1804)

var en politisk chancerytter, der oprindeligt hed Bering, men under et længere ophold i Tyskland fik skaffet sig et kejserligt adelsbrev (1758). I 1762 vendte han tilbage til Danmark og blev udnævnt til general-krigskommissær. Samtidig opkøbte han en del landejendomme, heriblandt flere krongodser på Møen. Da regeringen nægtede at godkende nogle af hans transaktioner, ramte Beringskjolds vrede Struensee, og han blev anset for at være hovedmanden i sammensværgelsen. Efter kuppet måtte han forlade København, blev anklaget for højforræderi og indsat i Kastellet. 4 år senere overførtes han som statsfange til Bergenshus, hvor han sad i 11 år.

PETER FREDERIK SUHM (1728-98)

litterat, historiker og bogsamler, beklædte ikke noget offentligt embede, men udgav bl.a. en Danmarks historie i 14 bind, der behandlede tiden frem til 1400. Hans Samlede Skrifter i 16 bind viser hans levende interesse for samfundsproblemer og er præget af en optimistisk fremtidstro. Selv om han giver udtryk for forargelse over Struensees moral og fremfærd, anerkendte han dog nogle af hans reformer, især trykkefriheden. Suhms for offentligheden tilgængelige bogsamling testamenteredes til Det kgl. Bibliotek.

SCHACK CARL RANTZAU (1717-89)

greve med tilnavnet Ascheberg (efter et holstensk gods ved Plön) gjorde som officer tjeneste i den danske og i udenlandske hære. Da zar Peter III i 1762 truede Danmark med krig, sendtes Rantzau på grund af sine gode udenlandske forbindelser til Petrograd for at forsøge at afværge faren. Han bosatte sig siden i Altona, hvor han blev en nær ven af embedslægen (stadfysikus) Johann Friedrich Struensee, med hvem han drøftede mulighederne for gennemførelsen af omfattende reformer i Danmark. I 1770 kaldte Struensee ham til København, hvor han blev medlem af generalitets- og kommissariatskollegiet, men ikke kom til at spille den fremtrædende rolle, han havde ønsket sig. Af skuffelse herover og fordi Struensee nægtede ham hjælp i hans fortvivlede økonomiske situation, kom han til at spille en væsentlig rolle i sammensværgelsen mod Struensee, selv om han en overgang mistænkte for at ville røbe komplotet. Det blev hans opgave at arrestere dronning Caroline Mathilde, et hverv, som han udførte med stor taktløshed. Han afskedigedes fra alle sine embeder i juli 1772, fik en høj pension og levede resten af sit liv i nærheden af Avignon i Sydfrankrig.

Den tyskfødte JOHANN FRIEDRICH STRUENSEE (1737-1772)

var oprindeligt læge, der ved Rantzaus hjælp fik stilling som rejselæge for kong Christian VII, som han i 1669 fulgte til København, hvor han udnævntes til livlæge og etatsråd. Uden særligt kendskab til Danmark og det danske sprog, som han foragtede og aldrig tilegnede sig, lykkedes det ham efterhånden - ikke mindst gennem sin kærlighedsaffære med dronning Caroline Mathilde - at vinde stadig større politisk indflydelse, der nåede et højdepunkt o. 1770/71, da han blev gehejmestatsminister, hvis underskrift under kabinetsordrer fik samme gyldighed som kongens. Han gennemførte en del reformer, bl.a. trykkefrihed, forenkling af centralstyrelsen og afskaffelse af tortur. Struensees reformer, hans udpræget tyske mentalitet og især hans intime forhold til dronningen førte i januar 1772 til hans fald ved sammensværgelsen mellem enkedronning Juliane Marie, Guldborg og hans øvrige fjender. Efter et maskebal natten til 17. januar 1772 udvirkedes en kongelig arrestordre mod Struensee, dronning Caroline Mathilde og Brandt. Struensee dømtes til døden ved halshugning og henrettedes sammen med Brandt tre dage senere på Øster Fælled.

Karen Lis Ahrenkiel

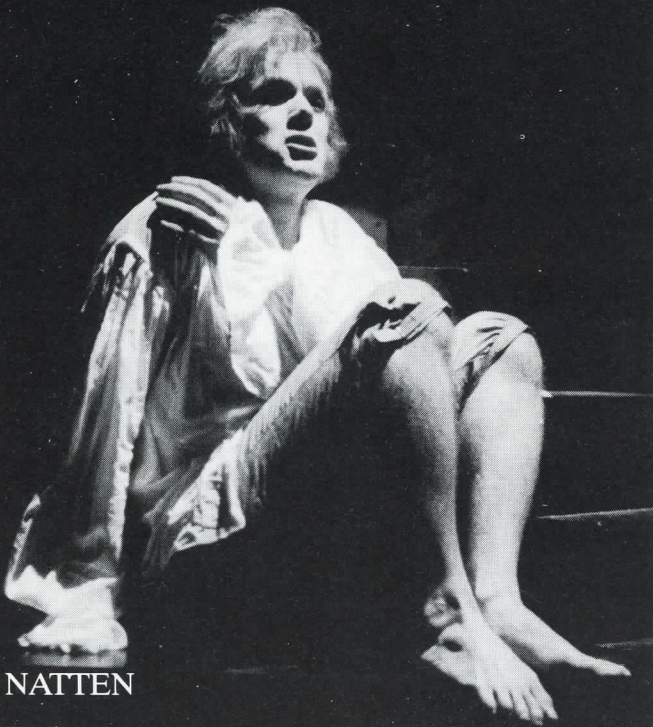
Modsatte side: Lars Junggreen

Modsatte side nederst: Karen Wegener og Ole Wegener

Grev ENEVOLD BRANDT (1738-72)

nedstammede fra en gammel embedsfamilie. Han studerede jura og fik stilling ved højesteret. I 1770 fik Struensee ham knyttet til hoffet, hvor han skulle føre tilsyn med den sindssyge Christian VII og organisere hofforlystelserne. Han udmærkedes med grevetitlen og Mathildeordenen, men alligevel voksede hans misundelse mod Struensee. Han omgikkes planer om at styrte sin velynder, men katastrofen den 17. januar 1772 medførte, at han kom til at dele skæbne med ham.

Ved evighedens avgrund er min bolig
mit vindu vender ud til intetheden.
Verdenskonkyljen holdt jeg for mit øre:
den tomme susen kan jeg stedse høre.
(De sidste linjer af digtet *Udover Landet*)

NATTEN

Nu kommer natten som et fabeldyr
og famler med sin lab ved vindusskoden.
Sin sorte pels den presser imod ruden
og stirrer ind - besnuser med sin mule
fuktdryppende hver revne, til den drager
det dype suk, der vækker sovende -
så går den bort med misfornøjjet brummen,
og knækker grene fjernt i vinterskoven,
mens hunden gør og hanen giver hals
og barnet klynker, bonden tænder lys,
morlillen livstræt beder om at dø. -
Kun de, der elsker, søger trøst og varme
søvndrukken sødme i hinandens arme. -
(Fra *Sven Clausens Dikte*, 1940)

Dronning CAROLINE MATHILDE (1751-1775)

var datter af prins Frederik af Wales og søster til Georg III af England. Som 15-årig viedes hun den 8. november 1766 i Christiansborg slotskirke til Christian VII. Allerede få uger efter brylluppet begyndte ægteskabelige problemer at melde sig - ikke mindst på grund af kongens udsvævende livsførelse og den ringeagt, han viste dronningen.

Struensee forstod straks efter sin ankomst til Danmark at vinde dronningens gunst, blev snart hendes fortrolige ven og siden hendes elsker, der kastede lidt lys og afveksling ind i hendes ellers triste tilværelse.

Efterhånden tilsidesatte Caroline Mathilde og Struensee alle hensyn over for omgivelserne, og da dronningen fødte Struensees barn, var skandalen åbenlys.

Natten mellem den 16. og 17. januar 1772 fængsledes Caroline Mathilde samtidig med Struensee og førtes til Kronborg. Den 6. april blev hun skilt fra kongen ved dom, og den 31. maj førtes hun på en engelsk fregat til Stade i Holsten, hvorfra hun senere overførtes til byen Celle, hvor hun døde i eksil den 10. maj 1775.

JULIANE MARIE (1729-1796)

datter af hertug Ferdinand af Braunschweig-Wolfenbüttel blev gift med Frederik V, Christian VII's far, efter den populære dronning Louises død. I Struensee-tiden levede hun som enkedronning et tilbage-trukket liv, men da man havde forklaret hende følgerne, som Struensees forhold til Caroline Mathilde i længden ville kunne få for kongehuset, gik hun ind på kupplanerne og kom derfor til at stå som en fremtrædende personlighed i dansk politik i de næste 12 år. Efter at kronprins Frederik i 1784 mod hendes vilje havde taget magten fra Høegh Guldberg, levede hun stilfærdigt på Fredensborg, hvor hun døde den 10. oktober 1796.

CHRISTIAN VII (1766-1808)

konge af Danmark og Norge, fik efter sin mors, dronning Louises død i 1751 en hård og forkvaklet opdragelse, som muligvis blev baggrunden for hans senere udvikling og særprægede tilbøjeligheder (vilde orgier på Københavns bordeller og værtshuse, ofte i selskab med den letlevende »Støvlet - Cathrine«). Da Christian ved faderens, Frederik V's død, besteg tronen, manglede han ganske forudsætningerne for at kunne styre landet. Ægteskabet, han som 17-årig indgik med Caroline Mathilde, indfriele ikke forventningerne om en forandring i kongens levevis.

I foråret 1768 foretog Christian en rejse gennem Tyskland, Holland og Belgien til England, hvorefter han i januar 1769 vendte tilbage til København, ledsaget af sin nye rejselæge Struensee. Den latente sindssyge forværredes: Samlivet med Caroline Mathilde og intrigerne ved hoffet vakte en sygelig irritabilitet, medens de vilde udskjelser nedbrød hans fysiske kræfter. Han fandt sig apatisk i Enevold Brandts og Struensees fornærmelser og hån og satte helt mekanisk den 17. januar 1772 sin underskrift under fængselsdommen over dronningen og dødsdommene over Struensee og Brandt. Hans mentale tilstand ændredes ikke ret meget i de følgende år, og da englænderne angreb Danmark i 1807, førte kronprins Frederik den sindssyge konge til Kolding og kort tid efter til Rendsborg, hvor han døde.

Arveprins FREDERIK (1753-1805)

var søn af Frederik V og dronning Juliane Marie. Til trods for ringe evner og handlekraft fik han afgørende betydning, da hans mor, hjulpet af hans daværende lærer, Høegh Guldberg, ved statskuppet måtte bruge ham som den eneste myndige mand i kongehuset ved siden af den sindssyge Christian VII.

Han styrede Danmark officielt indtil 1784, da han - ikke uden kraftig modstand - måtte vige for kronprins Frederik, den senere kong Frederik VI, ældste søn af Christian VII og dronning Caroline Mathilde.

udarbejdet af arkivar B. Lorenzen

De øvrige i rollelisten nævnte personer er så vidt vides ikke historiske.

Aksel Erhardsen og Flemming Larsen

Regi: Joe Otterstrøm og Henrik Sandberg
 Suffli: Hanne Wolff
 Koreografi: Chris Blackwell
 Instruktørass.: Lone Hee
 Lys- og lydass.: Lise Lauridsen,
 Peder Jacobsen og Per M. Eriksen
 Belysningsmester: Niels Emil Larsen
 Tonemester: Jens Ravn
 Scenemester: Kai Johansen
 Malersal: Jens Anker Olsen
 Skræddersal: Hanne Gissel - Mehmet Hilmi
 Frisør: Joan Gylling
 Rekvisitører: Viggo Bay - Steen Jonassen

Egenartet, en stærk, ensom Natur er Dramatikeren *Sven Clausen*. Han er et Særsyn i dansk Digtning. Fornem Rankhed er ham selvfølgelig. Han hører til de udvalgte. En Tragiker og Satiriker af usædvanlige Dimensioner, en Diger, fra hvis Værker Sandhedens svidende Aand slaar en i Møde - hvad kender vi til ham, hvad er der blevet spillet af ham, er der i det hele taget nogen Plads for ham i Bagateldramernes Land?

Bureauslaven blev, takket være Aage Garde, i sin Tid opført paa Aarhus Teater og spillet til Sejr. *Den gamle Historie* kom op paa »Det ny Teater« og *Vore egne Mandariner* (i en forvirret og misforstaaet Iscenesættelse) paa Dagmarteatret. »Arbejdernes Teater« har - under Bertel Budtz Müllers Ledelse givet sig i Kast med Arbejder af Clausen - det skærende ironiske *Kulturaben* og det fantastiske *Narcissus i Helvede*.

Det kgl. Teater har derimod hidtil ikke anet hans Eksistens, - først nu, i denne Sæson, spiller det et lille satirisk Spil *I Rosenlænker*. Unægtelig virker dette besynderligt.

...
 »Der er ingen Brug for Mennesker. Menneskene dør ud,« er det Essensen af Sven Clausens Erkendelse? Jeg tror ikke, det er Sven Clausens Tanke om Mennesket og dets Verden.

En dybtborende Pessimisme gennemtrænger Sven Clausens Digtning, men Pessimisme er noget stort og værdifuldt. Verden er ikke ligegyldig, det ene er ikke lige saa godt som det andet. Skeptikeren er inderst inde fejg, Pessimisten modig. Ateisten og den kristne kan være Pessimister, men de er i alle Tilfælde ikke pauvre Aandsvellystninge. De er Mennesker.

...
 Mennesket contra Samfundet - det er Nerven i Clausens Dramer. Schulze siger det i »Bureauslaven« i sin Skæbnetime: »Men i Nat er Samfundet sunket i Jorden. Tilbage er Mennesker. Samfundet er Menneskets Fjende. Samfundet regerer. Dagliglivet er Samfundets Sejr over Mennesket. Men Revolutionen er Menneskets Oprør mod Samfundet. Den første Revolutions Nat er skøn. Den kender kun Mennesker...»

I *Paladsrevolution*, der endnu - ubegribeligt nok - er uspillet, nærmer han sig paany Tanken. Struense staar, et Hoved højere end de andre, varm, stærk og levende. I et Samfund af Narre og Daarer - Miniaturehoffet »De dødes Rige«, Hamlets Fædreland - er han den nye Tid, den revolutionære Aand, og derfor maa han gaa til Grunde.

Med Farver, der gløder efteraarsvildt og smerteligt, har Clausen givet dette Hofs Atmosfære - og noget meget mere. Et Perspektiv, der er mørkt og dybt som en Brønd. Her er et Digterværk, der fræser som en Flamme, der kaster et forfærdende, spøgelsesagtigt, klart Skær over noget, der er evindeligt dansk, noget ubodeligt og uopretteligt i danske Forhold. Men - saalænge vi kan behage os ved *Pastichen*, da Gud fri os for Digterværket! Det er vist Sandheden om dansk Aandsliv. Clausen har maattet føle dette og andre foruden han.

(Af Johannes Weltzers artikel i teatertidsskriftet *Forum*, 1933)

Foto fra afsluttende prøver: Rolf Linder
 Programredaktion: Steen Mourier og Jørgen Heiner
 Plakat: Winnie Meisler
 Tryk: Kannike Tryk, Århus

Produktionsleder: Jørn Walsøe
 Overregissør: Max Hansen

Teaterforlag: Strakosch & Nordgreen
Teaterchef Jacob Kielland
Premiere 14. september 1985
Opføres til 19. oktober 1985
Aarhus Teater Scala